

Stille Omgang, Co-kathedrale Basiliek van St. Nicolaas, Amsterdam 21 maart 2026

In mijn kindertijd bevond zich schuin tegenover mijn ouderlijk huis een ouderwetse kruidenierswinkel. Die verkocht werkelijk van alles. Lange tijd werd die winkel de toko genoemd. Het was de generatie die nog mee had gedaan aan de politieke acties in Indonesië, toen nog Nederlands Indië. Daar deden ze enkele Maleise woorden op, waaronder het woord toko, dat winkel betekent. Voor de kruidenier had het ook een nadeel, want hij werd daarom vanaf zijn tijd op de lagere school de rest van zijn leven 'Tokie' genoemd.

De kruidenier en zijn gezin maakten in de eerste helft van de jaren '60 overigens furore in ons dorp. Zij gingen met de auto twee weken op vakantie naar Spanje. Dat deed toen nog niemand. Als wij vandaag de dag in Spanje komen, dan willen we graag eens Spaans voedsel proeven in een lokaal restaurant. Maar dat deden zij niet. Voordat ze vertrokken, gooiden ze de achterbak van de auto vol met blikken nasi goreng, gehaktballen, spinazie, andere groentes en aardappelpuree, allemaal uit de eigen winkel.

Ze peinsden er niet over om in een Spaans restaurant te gaan eten. Spaans voedsel werd gewantrouwd of liet hen onverschillig. Ze gaven de voorkeur aan het vertrouwde Hollandse eten. Bovendien drukte dat de kosten. Het was al heel wat dat ze met de auto twee weken naar Spanje konden gaan. Maar we waren in de eerste helft van de jaren '60 nog niet zo welvarend als nu.

Dat gezin zorgde voor provisie voor de reis. Bij soldaten in de tijd van het Romeinse keizerrijk werd de provisie voor onderweg 'via tecum' genoemd, dat betekent letterlijk 'op weg met jou'. Er werd proviand mee bedoeld en andere middelen die nodig waren om te kunnen reizen en je reisdoel te bereiken. De Kerk heeft ook zo'n 'via tecum', dat wordt uitgesproken als 'viaticum'. Het wordt ook wel met een oude uitdrukking 'teerspijze' genoemd. Bij teren denken jullie gelijk aan het schilderen van jullie schuttinkie in de tuin, maar het kan ook betekenen 'in je levensonderhoud voorzien'. Het viaticum of de teerspijze is ook voedsel, maar voor een wel heel bijzondere reis: de reis van dit aardse leven naar het toekomstige eeuwige leven, bij God, als we Christus zijn gevolgd.

Dat viaticum van de Kerk is het sacrament van de Eucharistie dat aan stervenden wordt toegediend. Zij ontvangen daardoor Christus Zelf, het voedsel, ons manna, dat wij nodig hebben om onze reis door het leven met God mogelijk te maken. In de hostie ontvangen we Jezus zelf. Hij is het voedsel dat ons in staat stelt de reis van dit aardse leven naar het eeuwige leven te volbrengen.

Het Tweede Vaticaans Concilie wilde dat het viaticum in één ritus werd toegediend nadat de stervende of de zieke zijn biecht heeft uitgesproken en het sacrament van de ziekenzalving, het heilig oliesel, heeft ontvangen:

"Naast de aparte ritussen van de zalving van de zieken en van het viaticum moet een doorlopende ritus worden opgesteld, waarin de zalving aan de zieke wordt toegediend na de biecht en vóór het ontvangen van het viaticum" (*Sacrosanctum concilium*, nr. 74).

De biecht is belangrijk, omdat we niet volmaakt leven volgens Gods geboden en daarom God om vergeving vragen vlak vóór de eeuwige ontmoeting met Hem.

Bij het eucharistisch wonder, dat in 1345 in een huis aan de Kalverstraat hier in Amsterdam plaatsvond, ging het ook om het viaticum, de laatste hostie die door een priester van de Oude Kerk, de oorspronkelijke Sint Nicolaaskerk, aan een stervende man werd toegediend. De man moest vlak daarna braken. Maar de vrouw die hem verzorgde, wist hoe zij met eerbied met de hostie moest omgaan. Zij gooide het braaksel met de hostie niet weg, maar wierp het in de open haard om het te verbranden. Tot haar grote verbazing verbrandde de hostie, zoals u weet, echter niet. De pastoor van de Oude Kerk kwam de hostie halen en bracht die weer naar de kerk. De hostie keerde echter tot tweemaal toe terug in het huis van de stervende man.

Die man kreeg de hostie, dus Christus, om hem te sterken op zijn laatste reis van dit aardse leven naar het eeuwige leven bij God. In 1345 was het de gewoonste zaak van de wereld dat stervenden, terwijl zij bij bewustzijn waren, het viaticum ontvingen. Dat ligt nu wel anders. Zoals die kruidenier met zijn gezin in de eerste helft van de jaren '60 argwanend of met onverschilligheid naar Spaans voedsel keek, zo kijken zeker katholieken die de band met de Kerk grotendeels verloren zijn en ex-katholieken ofwel argwanend ofwel met onverschilligheid naar het viaticum, het laatste voedsel dat de Kerk ons in ons leven kan bieden als voedsel voor onze overgang naar het eeuwige leven. Kinderen, die zelf niet meer naar de kerk gaan, zorgen er ook niet voor dat hun nog gelovige en praktiserende ouders het viaticum met de ziekenzalving ontvangen en een kerkelijke uitvaart krijgen.

Toen ik nog kapelaan was, ben ik een keer midden in de nacht gebeld omdat iemand overleden was. Op mijn vraag waarom ze me niet eerder hadden ingeschakeld, zodat ik de overledene bij leven de laatste sacramenten had kunnen toedienen, luidde het antwoord: 'Nee, dat wilden we niet, omdat dat haar verontrust zou hebben.' Maar nu lag er een lijk in bed. En aan een dode kun je geen sacramenten toedienen.

En bovendien: verontrust? De ervaring leert juist dat het ontvangen van het viaticum vlak voor het sterven veel kracht, rust en vreugde geeft aan degene die dit leven verlaat voor het andere leven. Ook op de aanwezige familieleden, vrienden en bekenden maken de biecht van de stervende en de toediening van de ziekenzalving en het viaticum diepe indruk, ook als ze niet katholiek zijn of de banden met de Kerk zijn verloren. Zo werpt het voedsel voor het eeuwige leven, het viaticum, een gouden glans over het sterfbed.

Laten we zorgen dat wij zelf bijtijds het viaticum ontvangen en dat dat ook gebeurt bij familieleden en vrienden. Het mirakel van Amsterdam leert ons dat Jezus uitdrukkelijk op het moment van de overgang van dit leven naar het eeuwige leven bij God bij ons wil zijn. Moge ook op dat bijzondere moment God, door de Eucharistie, velen bereiken en mogen wij Hem niet afwijzen. Amen.